

[Finansministeren.]

der er foreslået. Når jeg har foreslået den, er det, fordi jeg faktisk mener, at tiden var løbet fra de gamle satser fra 1957, for når man har satser i faste kronebeløb, kommer de jo til at dække en mindre og mindre del af statens udgifter ved de civile retssager.

Personlig har jeg den opfattelse, at det ikke er urimeligt, at folk skal betale noget for at føre retssager her i landet. Vi ser selvfølgelig bort fra dem, der har fået fri proces, og jeg kan vel sige her også på justitsministerens vegne, at han til efteråret vil møde med et lovforslag om at udvide adgangen til at få fri proces, således at retsafgifterne altså ikke i samme grad får en social slagside, som man ellers kunne tænke sig de havde fået.

Men er det urimeligt at sige, at for at føre en sag ved de danske domstole skal man betale 50 kr. i afgift? Det forekommer det mig ikke at være. Og at det skal koste minimalt 30 kr. at føre en fogedsag, synes jeg også er rimeligt. Skulle det medføre, at mennesker, der synes, at deres sag ikke er 50 kr. værd, opgiver sagen, så er den største ulykke nok ikke sket ved det, hvis vi da skal undgå alt for megen trætte i vort land, ligesom vi jo skal det herinde på Christiansborg.

Det af fru Rigmor Christensen stillede spørgsmål om samme afgift efter § 3 og § 4, vil jeg gerne overveje.

Hvad Færøerne angår, så er jeg ikke kyn- dig på det område, men vi skal lade undersøge, om det overhovedet er muligt for os, i hvert fald uden indhentet udtalelse og tilslutning fra landsstyret, at ændre retsafgifterne for dette område; det tvivler jeg på.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagenes overgang til anden behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden: Efter de faldne udtalelser foreslår jeg, at de 2 lovforslag henvises til et udvalg på 17 medlemmer. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om ægteskabs indgåelse og opløsning.

(Lovforslaget (nr. 118) findes i tillæg A. sp. 2937, fremsættelsen i tidenden sp. 2820).

Formanden: Sammen med denne sag foretages den følgende sag på dagsordenen, nemlig:

Første behandling af forslag til lov om ændring af myndighedsloven.

(Lovforslaget (nr. 119) findes i tillæg A. sp. 3021, fremsættelsen i tidenden sp. 2820).

Lovforslagene sattes til forhandling.

K. Axel Nielsen: Dette forslag til lov om ægteskabs indgåelse og opløsning er resultatet af dels meget indgående forhandlinger i justitsministeriets ægteskabsudvalg, der afgav betænkning i 1964, dels talrige forhandlinger i Nordisk Råd, hvoraf igen er udsprunget vigtige drøftelser mellem embedsmænd fra de nordiske landes justitsministerier.

Ved fremsættelsen af dette lovforslag har justitsministeren opfyldt et løfte, afgivet til mig for kort tid siden i spørgetiden. Der er mange betydningsfulde ændringer i dette lovforslag set i forhold til gældende lov, og de vil, når de er gennemført, komme til at spille en meget stor rolle for mange mennesker. Lovforslaget må derfor underkastes en grundig behandling, før det bliver lov, og det meste af næste folketingsår vil nok medgå hertil.

I justitsministerens fremsættelse gives der en kort omtale af de vigtigste nydannelser i lovforslaget. Der er ingen grund til, at jeg her på dette fremskredne stadium af folketingssamlingen gentager denne opsummering af lovforslagets hovedindhold. I mit parti har vi endnu ikke haft mulighed for at gennemgå og tage stilling til lovforslagets enkeltheder. Da meningen med at fremsætte dette lovforslag i denne folketingssamling alene er den at sætte forslaget under debat i offentligheden, henstiller jeg til presse, radio og fjernsyn at gengive hovedindholdet af ministerens fremsættelsestale og sætte sagen under debat. Jeg er overbevist om,

[K. Axel Nielsen.]

at vi alle her i folketinget gerne vil høre offentlighedens reaktion på adskillige af de ændringer, der foreslås.

F. eks. vil jeg gerne høre, hvad folk siger til forslaget § 41, hvorefter utroskab normalt giver ret til skilsmisse, men hvori det dog bestemmes, at hvis hensynet til børnene eller andre vægtige grunde på afgørende måde taler derfor, kan der i stedet for skilsmisse gives separation. Det vil også have interesse for mig at høre, om det er den almindelige opfattelse, at utroskab i separationstiden skal give ret til skilsmisse.

Lovforslaget er jo på dette punkt, § 41, i overensstemmelse med en rekommandation vedtaget i Nordisk Råd i april 1967, hvori det efter min opfattelse med rette henstilles, at der søges tilvejebragt yderligere ensartethed i den nordiske lovgivning om ægteskabs indgåelse og opløsning. Denne henstilling kom på et tidspunkt, da meget tydede på, at de nordiske lande var i færd med at fjerne sig fra hinanden på dette vigtige område.

I dag vil jeg indskrænke mig til at anbefale lovforslaget til en grundig udvalgsbehandling. Som socialdemokratiets ordfører tror jeg, at jeg kan give tilslutning til lovforslagets hovedindhold, men som nævnt må jeg tage et rimeligt forbehold, fordi forslaget, som jeg har sagt, ikke har været behandlet i min gruppe.

Tastesen: Forslaget om ændring i myndighedsloven indeholder jo hovedsagelig konsekvensændringer som følge af forslaget til ny ægteskabslov. Der er dog et par nye ting i lovforslaget.

Når overøvrigheden skal træffe afgørelse om børns anbringelse ved et ægteskabs opløsning, skal man efter den foreslåede affattelse udelukkende tage hensyn til børnenes tarv. Efter de nugældende bestemmelser skal man også skele til, hvem der er den krænkede part. Denne bestemmelse ophæves, og jeg kan kun udtale min tilfredshed med, at hensynet til børnenes tarv skal være det eneste afgørende, når disse vanskelige afgørelser skal træffes.

Også i § 27 sker en nydannelse, hvorefter en fader til et barn, der er født uden for ægteskab, kan opnå samkvemsret. Denne bestemmelse finder jeg helt rimelig. I det

tilfælde, hvor en fader i ægteskabslignende forhold har haft daglig kontakt med sit barn, må det være rigtigt, at kontakten fortsættes, også når det pågældende ægteskabslignende forhold bringes til ophør.

Jeg vil i øvrigt benytte lejligheden til at spørge justitsministeren, hvorfor han ikke har stillet forslag om ændring af myndighedslovens § 1, der fastsætter myndighedsalderen til 21 år. I folketingsdebatten den 19. april udtalte ministeren, at han på linje med de øvrige nordiske lande går ind for en myndighedsalder på 20 år. Hvorfor så ikke straks tage det med, når myndighedsloven alligevel skal ændres? Men forslaget skal jo genfremsættes til efteråret, og vi kan vel så forvente, at regeringen i den mellemliggende tid kan få afsluttet sine overvejelser fuldstændigt, og at man til den tid ændrer § 1, så vi når frem til den fulde myndighedsalder på 20 år.

Lovforslaget skal træde i kraft den 1. juli 1969. Til den tid er der gået 47 år, siden myndighedsalderen i 1922 nedsattes fra 25 år til 21 år. Jeg tror, de 20-årige i dag er i besiddelse af en tilstrækkelig modenhed til at være herrer over egne anliggender, medbestemmende om egne anliggender.

Hanne Budtz: Ja, det er jo med stor spænding, man har imødeset fremsættelsen af lovforslaget om ægteskabs indgåelse og opløsning; da det er et forslag, der delvis skal erstatte loven af 1922, må man jo sige, at 1922-loven har fungeret godt og uden store mangler i den lange tid, selv om nu enkelte ændringer er påkrævede.

Der er jo mange enkeltheder i dette forslag, men jeg er enig i, at vi kan ikke nå at komme ind på dem alle sammen, vi må nøjes med de principielle ting, og til efteråret, når forslaget genfremsættes, må der jo komme et udvalgsarbejde, hvor vi kan gå det hele grundigt igennem.

Det indledende kapitel om forlovelser er jo stort set uændret; man kunne have tænkt sig, at der måske havde været grund til noget mere ajourføring i dette. Jeg synes, det kunne være rigtigt ved denne lejlighed at give udtryk for, at der jo, til trods for paragrafferne, i dansk ret ikke eksisterer noget — jeg mener heller ikke, det bør eksistere — der hedder erstatning for brudt ægteskabsløfte, sådan som man hører det er

[Hanne Budtz.]

tilfældet i mange andre lande; det findes altså kun på disse såre, såre begrænsede områder.

En af de ting af særlig interesse, der har været drøftet allerede forud for lovforslaget og også nu her i forbindelse med det, er spørgsmålet om ægteskabsalderen. Den er jo meget forskellig. Den er betydeligt lavere i de fleste lande i Europa, end den er her; og mange steder uden for Europa er den endnu lavere; ja, man kan bemærke, at her i Europa er den lavest i Nordirland med 14 år for mænd og 12 år for kvinder. Nu søger vi jo ægteskabsalderen stadig nedsat; men det er mig bekendt, at navnlig kvinder i mange af de fremmede lande ønsker ægteskabsalderen sat op; simpelt hen for de unge kvinders egen skyld. Spørgsmålet er jo så, om man nu skal ansætte alderen efter de unges egne ønsker, eller man skal sætte den så tilpas højt, at de unge har en rimelig chance for at være nået ud over den fysiske modningstid og have i hvert fald et minimum af åndelig udvikling, også af hensyn til den uddannelsesmæssige og menneskelige udvikling.

Man kan rejse det spørgsmål, om en lov, der fastsætter en lavere ægteskabsalder, ligefrem vil anspore til yngre ægteskaber, og det er jo måske ikke altid rigtigt at fremskynde et alt for hyppigt generationsskifte. Hertil vil jeg blot sige, at det må vi se på i udvalget; vi er foreløbig enige i forslaget om de 20 år.

Når talen er om ægteskabsalderen for de unge, så mener jeg i virkeligheden, man bør have samme ægteskabsalder for mand og kvinde, og jeg mener også, at det i virkeligheden er det, der er gældende i dansk ret. Reglen står efter min mening på en lidt bagvendt måde både i den gældende lov og i lovforslaget, idet jo alderen også efter gældende lov for kvinder i princippet er 21 år; blot kan de altså indgå ægteskab tidligere, hvis de har samtykke fra forældremyndigheden. Jeg synes, det er rigtigt at se på, om ikke vi skal få det formuleret således, at alderen er den samme for mand og kvinde.

Så er der jo en hel del småting, der falder bort — det kan vi også se nærmere på — regler, der egentlig vanskeliggør situationen, når man i dag arbejder med den slags sager

og med at tilrettelægge indgåelse af nye ægteskaber, altså disse mærkelige bestemmelser om påtaleret for det offentlige i forbindelse med en ankefrist, den særlige 10 måneders frist for kvinden og spørgsmålet om dokumentation for skiftets foretagelse. Jeg må erkende, der er sket væsentlige rationaliseringer i det foreliggende forslag; det har jo også givet sig udtryk i, at det nye forslag har betydelig færre paragraffer. Lysningen bortfalder jo, og det synes jeg er rigtigt; dog kan man få den, hvis man ønsker den.

I øvrigt er det jo betingelserne for separation og skilsmisse, der har interesseret i diskussionen. Betingelserne for separation er i forslaget stort set uændrede. Der er en del skilsmissebetingelser, som meget sjældent anvendes — det har man ret i fra ægteskabsudvalgets side — ægteskabsudvalget var interesseret i at få dem sløfet; jeg mener, det er rigtigt, at man beholder dem. Nu er det sket af hensyn til den nordiske retsenhed; men selv om de ikke er hyppige — jeg tænker på sindssygdом, kønssygdом, mishandling osv. — synes jeg, det er rigtigt, at man bevarer dem. Der er altså en bestemmelse — og den synes jeg lyder rimelig — om, at man kan få skilsmisse på grund af mishandling, men når man ser, hvor meget der skal til, for at man overhovedet kan få skilsmisse, ja, så er den bestemmelse såmænd ikke meget værd.

Ellers vil jeg mene, at der er 3 skilsmissegrunde, der særlig anvendes. Den første er — og det er jo meget naturligt — skilsmisse på grundlag af separation, hvor vi i øjeblikket har 2 frister. Jeg synes, det er rigtigt, at man går over til en enkelt frist, altid ét år. Den anden grund, som man jo også ret ofte bruger, er faktisk adskillelse i 4 år; det nedsættes her til 3 år. Jeg vil så være spændt på at se, om der også efter den nye formulering stadig væk vil være mulighed for en vid fortolkning fra domstolens side; for det er jo sådan, at de 4 år i loven i dag i almindelighed må fortolkes som 6 år i praksis, når der ikke er enighed om at anvende denne bestemmelse.

Men så er der jo navnlig, som hr. K. Axel Nielsen fremhævede, spørgsmålet om, hvorvidt utroskab i fremtiden ikke længere skulle være skilsmissegrund. Vi ved, at ægteskabsudvalget eller et flertal i det har

[Hanne Budtz.]

ønsket, at utroskab alene skulle være separationsgrund, og at et mindretal ønskede at bevare utroskab som skilsmissegrund. Nu har man altså indgået et kompromis for at bidrage til et fællesnordisk grundlag, men det er et af de spørgsmål, som der virkelig er grund til at drøfte, inden forslaget kommer igen her i folketinget. Forslaget går jo altså ud på i princippet at bevare ret til skilsmisse på grundlag af utroskab, dog med en mulighed for i visse tilfælde alene at gøre det til separationsgrund. Jeg må for mit personlige vedkommende sige, at jeg synes, det er rigtigt, at utroskab i princippet bevares som skilsmissegrund. Den mulighed, der nu foreslås givet, tror jeg det vil blive ganske overordentlig vanskeligt for domstolene at administrere. Jeg vil ikke på nogen måde afvise den nye regel, men hvis man skulle gå over til udelukkende at kunne få separation på grundlag af utroskab, så ville man stå i den situation, at det i virkeligheden efter dansk ret ikke ville være muligt at få en nogenlunde øjeblikkelig skilsmisse, heller ikke når begge ægtefæller ønsker det, og når begge ægtefæller måtte ønske at indgå et nyt ægteskab. Jeg synes trods alt, det ville være betænkeligt, om vi skulle komme i denne situation, og så kan der siges mange smukke ting — det er der sagt i ægteskabsudvalgets betænkning, og den vil jeg henvise til — om hele det etiske grundlag og muligheden for at tilgive hinanden. Det kan jo være rigtigt, og det sker sikkert også i masser af tilfælde, hvor offentligheden heldigvis ikke hører om det; men jeg synes nok trods alt, det er rarere, at det er ægtefællerne selv, end at det er loven, der besørger tilgivelsen.

Så anfører man ofte, at ægtefællerne skal have tid til at tænke sig om, og det synes jeg er rigtigt; men det lyder jo, som om man imod den ene ægtefælles ønske skulle kunne få en skilsmisse huj hej på et øjeblik; det kan man jo ikke; der går lang tid, inden mæglingen er foretaget og sagen er anlagt og kommer til procedure, så der er

i virkeligheden meget god tid i almindelighed til at overveje det meget store skridt, det er at opgive et fællesskab med hensyn til børn og hjem og økonomi.

Om mæglingsbestemmelserne må jeg bemærke, at de er da heldigvis blevet meget forenklet. De nugældende volder store vanskeligheder i praksis.

Så er der vilkårene for separation og skilsmisse. De er mangfoldige; vigtigst af det hele er naturligvis tildelingen af forældremyndigheden; den afgørelse, der vækker den største uro og bitterhed hos de implicerede. Justitsministeren nævner selv i fremsættelsen diskussionen om en eventuel indførelse af ægteskabsdomstole og går imod dem. Jeg kan se rimeligheden i, at man rejser spørgsmålet. Jeg er ikke nogen tilhænger af særdomstole; jeg har haft lejlighed til i USA at se, hvorledes nogle af dem fungerer, og er kommet til det resultat, at det i virkeligheden drejer sig om en sammenblanding af administrativ og juridisk myndighed. Men på den anden side kan man sige, at som det nu er ordnet herhjemme, er der ikke nogen som helst kontakt direkte mellem de mennesker, der skal afgøre så vigtige spørgsmål som spørgsmålet om forældremyndigheden, og så de børn, det drejer sig om, og man kan vel nok blive lidt betænkelig, når man f. eks. oplever at få afslag på en tredjeinstansbevilling, hvor der er truffet væsentligt forskellige afgørelser om forældremyndigheden i første og anden instans. Hvis det fortsat skal være tilfældet, må man jo undersøge, om der skulle være en idé i tanken om ægteskabsdomstole.

Bidragsspørgsmålet er jo mangfoldigt, men jeg har lyst til at tage en enkelt ting frem ved behandlingen her i dag. Så vidt jeg kan se, er bidragsreglerne stort set uændrede, men vi oplever jo mange gange den situation, at en hustru står uden uddannelse; det kan være, fordi hun har opgivet sin egen uddannelse for at bekoste mandens uddannelse, hvorefter han kan tage sit gode tøj og gå, og dér står hun uden uddannelse. Eller det kan dreje sig om

[Hanne Budtz.]

hjemmearbejdende hustruer, der ikke tidligere har haft chancen for at få en uddannelse. Her mener jeg i virkeligheden at der i loven burde gives mulighed for at pålægge et bidrag til hustruens uddannelse; det ville jo også være besparende for manden i det lange løb, hvis han så måske kom til at spare bidrag senere.

Med hensyn til forslaget til myndighedslov vil jeg gerne pege på to ting. Der er for det første den særlige adgang til en tidlig, midlertidig afgørelse af, hvem der skal have forældremyndigheden, når en strid er ved at komme frem til afgørelse ved domstolene. Jeg synes, forslaget kan være rigtigt, men vi må drøfte det nærmere; der kan jo på den anden side være en fare for, at en tidlig afgørelse skaber præcedens; det vil nok være vanskeligt at lave en afgørelse om senere, når den én gang er truffet.

Dernæst er der det store spørgsmål om samkvemsretten. Jeg synes, der er sket en tydeliggørelse af reglen om, at den kan ophæves. Det kan den også efter den nugældende lov, men jeg synes, det udtrykkes tydeligere i forslaget. Det kunne måske medføre, at man i de tilfælde, hvor det virkelig er påkrævet, og måske noget hyppigere end hidtil kunne ophæve den. Der er jo ingen tvivl om, at det er et af de områder, der skaber de største vanskeligheder, og jeg vil gerne fra side 127 i betænkningen citere, hvad højesteretssagfører Ahnfeldt-Rønne i 1940 udtalte:

„Af alle civilretlige konstellationer er den vel den uhyggeligste: faderen — fogden — det skrigende barn — den grædende moder, og alt dette for at opnå, at barnet besøger faderen den sidste søndag i måneden fra 12-20.“

Det er selvfølgelig at sætte det skarpt op. Jeg synes, at princippet om samkvemsretten selvfølgelig er rigtigt, og de tilfælde, hvor den volder så stor uro, er procentvis naturligvis få. Men på den baggrund kan man godt sige, at det er et særlig stort skridt at foreslå den nydannelse, at faderen til et barn født uden for ægteskab også skal kunne opnå samkvemsret med barnet. Jeg kan godt se det menneskeligt rigtige i det, hvor der har været tale om måske lang tids ægteskabslignende samliv med moderen.

Man kan rejse det spørgsmål, om vi der-

med er ved at indføre egentlige juridiske konsekvenser af et uægteskabeligt samliv — det er ganske uden moralske betragtninger, når jeg siger det her — og vil det så ikke på et tidspunkt kunne medføre, at den anden part også en dag vil kunne komme og forlange bidrag til sig selv? Vil man sige: nu har vi indført et fællesbo svarende til ægtefællers fællesbo? Jeg mener ikke, man derved kan anføre, at barnet jo i forvejen som født uden for ægteskab har ret til faderens bidrag, til faderens navn og til arv efter faderen, for det er jo rettigheder for barnet, og her mener jeg der i høj grad er tale om en ret for barnet, hvor moderen også kommer ind i billedet. Men jeg synes, det er noget, vi skal drøfte, jeg vil ikke på forhånd tage egentlig afstand fra det, blot pege på betænkningerne ved det, og i øvrigt ser jeg altså hen til den udvalgsbehandling, der vil finde sted til efteråret.

Merete Bjørn Hanssen: Jeg vil gerne takke justitsministeren, fordi vi har fået disse to betydningsfulde lovforslag frem til denne førstebehandling, så vi i sommerens løb kan drøfte de mange nye bestemmelser, der nu foreslås. Jeg skal nøjes med her at trække nogle af de vigtigste nydannelser frem.

Det drejer sig først om forslaget om at nedsætte ægteskabsalderen for mænd med 1 år til 20 år. Det er et forslag, mit parti kan tilslutte sig. Der er jo her tale om at lovfæste den faktiske dispensationsgrænse, og derfor vil bestemmelsen formentlig også kunne spare administration. Den må naturligvis ses i sammenhæng med bestemmelsen om, at forældres samtykke til ægteskab stadig er nødvendigt for alle under 21 år, og det er jo et krav, der ikke alene er begrundet i hensynet til myndighedsalderen. Ingen er naturligvis blind for, at 20 års grænsen som ægteskabsalder for mænd er eller kan være et første skridt på vej mod en nedsat myndighedsalder, og jeg vil gerne spørge, om justitsministeren måske kunne oplyse, hvordan det går med undersøgelserne i disse forhold, jeg tænker på undersøgelsen både om myndighedsalderen og muligvis om valgretsalderen.

Jeg synes, det er værd at understrege, at også hvis myndighedsalderen skulle blive nedsat til 20 år, vil en samtykkeregulering ved ægteskab fortsat være nødvendig for dem

[Marete Bjørn Hanssen.]

under 20 år, fordi loven jo f. eks. fastsætter 18 år som ægteskabsalder for kvinder. Samtykket må ikke ses som et udtryk for en forelådt tankegang, som skal give forældre mulighed for at stå deres børns kærlighedslykke i vejen, men som en nødvendig formueretlig beskyttelse af myndige. Med forslaget bestemmelse om at bevare appelmuligheden til overøvrigheden synes jeg der er skabt tilfredsstillende forhold på dette område, fordi man sikrer en undersøgelse af, om der er rimelig grund til at nægte et samtykke.

Lovforslaget sigter dernæst mod at ændre en række af de bestemmelser i den nuværende lov, som gælder, når ægtefæller står over for at skulle opløse et ægteskab. Jeg vil gerne give tilslutning til den generelle tendens, som lovforslagene er udtryk for. Som et eksempel herpå vil jeg fremhæve bestemmelsen om, at skilsmisse skal kunne opnås efter 1 års separation, mens vi i øjeblikket lever med de to regler, 1½ års reglen, som kan trækkes til en 2½ års regel. Jeg synes, det er glædeligt, at der er opnået enighed om kun én regel, og at den går ud på 1 år.

Endnu stærkere end dette vil bestemmelsen om, at der kan opnås skilsmisse, når samlivet har været hævet i 3 år, komme til at virke, sammenlignet med de nuværende tilstande. Som det er nu, kan det vare en 7-8 år, før skilsmisse kan opnås, efter at et samliv er hævet, når den ene part findes skyldig i denne samlivsophævelse og den anden part modsætter sig skilsmissem. Det tvinger mennesker ud i uægteskabeligt samliv, måske med børn, som ikke kan blive legaliseret. Tre års reglen må derfor betegnes som et afgjort fremskridt, fordi det er en kompromisløs regel, der afstår fra den nuværende lovs forbehold.

I den offentlige debat har jo især utroskabsspørgsmålets betydning som skilsmisseadgang været fremme, og på baggrund af den megen tale om, at utroskaben nu ikke længere ubetinget skulle bevare sin historiske stilling som den handling, der giver den krænkede ægtefælle krav på skilsmisse, må man fastslå, at forslaget opretholder denne bestemmelse som hovedregel, og det er et synspunkt, mit parti kan gå ind for. Jeg finder, det er en lille mus, det danske og nordiske revisionsarbejde på dette om-

råde er barslet med, nemlig stk. 2 i lovforslagets § 41, som siger:

„Hvis hensynet til børnene eller andre vægtige grunde på afgørende måde taler derfor, kan der i stedet for skilsmisse gives separation.“

Jeg finder det nødvendigt stærkt at understrege denne ordlyd, fordi en gallupundersøgelse, offentliggjort i Berlingske Tidende i går, medvirker til at give offentligheden, også de adspurgte, et forkert billede af, hvad det er, lovforslaget går ud på. Gallup har stillet følgende spørgsmål:

„Det er blevet foreslået at ændre ægteskabsloven således, at et enkelt tilfælde af utroskab ikke længere skulle være tilstrækkeligt til skilsmisse — er De enig eller uenig heri?“

Lovforslaget beskæftiger sig ikke med antallet af utroskabstilfælde, men har den omtalte ventil, der understreger hensynet til børnene eller andre vægtige grunde, som på afgørende måde skal tale for, at utroskab medfører separation i stedet for skilsmisse.

Lovforslaget bevarer, omend med en ændret ordlyd, bestemmelsen om, at børn under 2 år i almindelighed ved separation og skilsmisse skal tildeles moderen. Denne bestemmelse skal jo ses i sammenhæng med forslaget til myndighedslov, hvor nydannelsen er, at en fader til et barn uden for ægteskab nu endelig skal have en mulighed for samkvemsret med sit barn. Når vi nu omsider skal til at sikre faderens rettigheder, kunne man nok gøre det stærkere, end forslaget her er udtryk for.

Jeg vil også gerne ytre skepsis over for den pegefinger, som bestemmelsen om moderens ret til de små børn er. Når forslaget generelt fastslår, at der i tilfælde af uenighed om børnene ved separation og skilsmisse skal tages særligt hensyn til børnenes tarv, må dette være tilstrækkeligt. Særligt at understrege moderens ret til børn under 2 år kan rumme en fare for afsmitning, så reglen også kommer til at gælde ud over 2 års grænsen.

Jeg vil gerne generelt udtrykke tilfredshed med de liberaliseringstendenser i loven, som afskaffer lysningspligten, oplysningspligten om fremtidige børns trosforhold, graviditetsreglen osv., og vil opholde mig ved spørgsmålet om de åndssvages ret til at indgå ægteskab, som jo omfattes af for-

[Merete Bjørn Haussen.]

slaget § 10. Vi er vist alle klar over, at forsorgschef Bank Mikkelsen her har givet signal til en ny udvikling, som det er nødvendigt at vi omfatter med megen opmærksomhed. Det er tilfredsstillende, at justitsministeriet agter at foretage en undersøgelse af hele dette problem, og jeg håber, at ministeren i dag kan bekræfte, at denne undersøgelse er ved at komme i gang.

Endelig er der af særlig interesse i hele dette store område spørgsmålet om mæglinginstitutionen. Det er glædeligt, at familierådgivningen her har fået en fod indenfor, men vi bør nok underkaste hele mæglinginstitutionen en ny overvejelse, for der er ikke meget, der tyder på, at den ikke-kirkelige mægling i sin nuværende form er egnet til at løse opgaven. Det kan man måske heller ikke forvente, når det er yngste politi- eller amtsfuldmægtig, som uden særlige forudsætninger på dette område skal forestå mæglingen. Jeg håber, vi i udvalgsarbejdet kan prøve at finde frem til en konstruktiv mæglinginstitution, der kan sætte ind, før det er for sent.

Med disse ord vil jeg gerne anbefale lovforslaget til en meget grundig udvalgsbehandling, når den tid kommer.

Rigmor Christensen: Det er store menneskelige problemer, der skal træffes afgørelse om i de foreliggende lovforslag. Det er også problemer, om hvis løsning meningerne vil være meget delte, så jeg er særdeles glad for, at ministeren ved at fremsætte forslaget allerede nu har åbnet mulighed for, at der kan blive tid til, at vi kan forberede os på et godt og grundigt udvalgsarbejde. Jeg vil dog allerede i dag gøre nogle enkelte bemærkninger til forslagene.

Efter forslagets § 2 skal en mand, der besvangrer sin forlovede, under visse betingelser yde hende en passende erstatning. Men efter § 3 er han ikke erstatningspligtig, såfremt forældrene ikke har givet samtykke til forlovelsen og han er under 21 år. Det er min opfattelse, at begge disse bestemmelser tiltrænger revision. Afgrænsningen af begrebet forlovelse er i sig selv vanskelig. Det er kun få, der i dag bærer forlovelsesringe, og de unge af begge køn kommer jo i langt højere grad i hinandens hjem, ligesom der i dag er langt større frihed mellem

de unge med hensyn til indgåelse af seksuelle forhold. Jeg ville derfor foretrække, at man udelukkede dels begrebet forlovelse, dels forældrenes samtykke og i øvrigt nedsatte grænsen for manden til 18 år som foreslået i betænkningen. Det er muligt, at man i denne forbindelse tillige måtte fastsætte en grænse for kvinden derhen, at erstatningsansvaret bortfaldt, såfremt hun var over en vis aldersgrænse.

Et andet problem er § 6, hvor aldersgrænsen for indgåelse af ægteskab for en mand foreslås nedsat til 20 år. Jeg kan personlig tiltræde dette, men hvis det vedtages, finder jeg bestemmelsen om, at den mand, der indgår ægteskab mellem det 20. og det 21. år, skal have forældrenes samtykke, overflødig. Jeg ville finde det mere logisk, om man samtidig nedsatte myndighedsalderen til samme niveau, uanset at den unge jo kan få overvrighedens samtykke til ægteskabet, såfremt der ikke er rimelig grund for nægtelsen.

Det kan vel i øvrigt drøftes, om en yderligere nedsættelse af ægteskabsalderen kunne være ønskelig. Ganske vist ligger de nordiske lande nogenlunde ens på dette område, men i lande som Holland, Belgien og England er aldersgrænsen væsentligt lavere. Der kan vel både tales for og imod dette. Statistikken viser, at separationsprocenten og skilsmisseprocenten i de unge ægteskaber er ret høj, og dette taler jo i og for sig imod. Men mange forhold kan spille ind. Jeg må her beklage, at den fremdeles herskende bolignød medfører, at bl. a. opnåelse af en lejlighed mange gange er medvirkende til, at unge i dag indgår ægteskab tidligere, end de havde ønsket det, og måske på et tidspunkt, hvor de ikke har lært hinanden tilstrækkeligt at kende. Hvor godt det end er at få en lejlighed, kan dette i sig selv næppe bære et samliv.

Det fremgår ikke klart, hvorvidt der skal finde mægling sted mellem parterne ved en skilsmisse, der efterfølger separation. Hvis det kræves ifølge loven, er det min opfattelse, at denne mægling bør udgå. Parterne har i langt de fleste tilfælde været uden kontakt i den mellemliggende periode, og et møde med mægling for øje vil derfor i de fleste tilfælde kun virke pinligt.

Endelig er der bestemmelsen om utroskab. Lovforslaget bibeholder retten til

[Rigmor Christensen.]

skilsmisse, medens betænkningen går ind for separation. Lovforslaget indeholder tillige bestemmelsen om, at hensyn til børnene eller andre vægtige grunde kan medføre, at der gives separation i stedet for skilsmisse. Under alle omstændigheder er dette et uhyre ømfindtligt problem.

Hensynet til den forurettede taler vel nærmest for, at denne skal kunne afgøre, om den ene eller den anden form for ophevelse af ægteskabet skal finde sted. Gennem en mangeårig rådgivningsperiode har jeg adskillige gange stået over for problemet og i mange tilfælde mødt mennesker, der er sjæleligt dybt rystede over ægtefællens utroskab. Det har både drejet sig om årelange ægteskaber og om yngre ægteskaber med mindreårige børn. Mange har gennemført skilsmisse, også stærkt tilskyndet af familie og bekendte, som jo altid er meget villige til at skubbe til kærren, som ikke går så godt. Men i flere tilfælde har jeg haft anledning til senere at konstatere en fortrydelse hos de pågældende, og det hænger jo sammen med, at mange ikke gør sig klart, hvad det indebærer at blive alene, ikke blot økonomisk, men også i det daglige; svigten af venner og mange, mange andre forhold bør tages i betragtning.

Ganske vist kan man sige, at separation ligesom skilsmisse medfører en retlig og faktisk adskillelse af ægtefællerne; men separation er jo trods alt det mindre og giver parterne mulighed for inden for en periode at kunne genoptage samlivet uden at behøve at indgå nyt ægteskab, som tilfældet er, når der er givet skilsmisse.

Der er mange andre forhold, der må diskuteres og behandles i denne forbindelse, og som jeg ikke skal komme ind på i dag; men på nuværende tidspunkt må jeg jo nok udtrykke som min opfattelse, at jeg nærmest hælder til separation: Jeg vil dog indrømme, at der kan være forhold, som er så grelle, at man må indrømme kvinden ret til skilsmisse, og det var jo muligt, at man måske kunne supplere paragraffen, hvis det bliver separation, med en indrømmelse i visse tilfælde.

Jeg er i øvrigt meget glad for, at lovforslaget, som det også er blevet nævnt, åbner mulighed for, at et familierådgivningsinsti-

tut skal kunne overtage mæglingen, idet det også er min erfaring, at man ved mange og forstående samtaler med begge ægtefæller er i stand til at klargøre de problemer, som de ikke selv kan løse.

For så vidt angår bestemmelsen om, hvem af ægtefællerne der skal have forældremyndigheden, er jeg glad for, at denne afgørelse nu kan træffes omgående, inden separations- eller skilsmissesag er rejst, hvorved der i større omfang bliver mulighed for at forhindre, at en ægtefælle rejser til udlandet med børnene, forinden afgørelse om forældremyndigheden er truffet — tilfælde, som har været voksende i antal i de senere år.

Samkvemsretten kan efter lovforslaget nu også omfatte en fader, hvor forældrene ikke har været gift. Dette er rimeligt, men må naturligt forudsætte en vis tilknytning fra faderen til barnet, og at der mellem forældrene har hersket et ægteskabsliggende forhold af en vis varighed.

Samkvemsretten finder jeg i øvrigt også er et meget ømtåligt problem. Uanset om ægteskabet ophører af den ene eller den anden årsag, vil der som hovedregel hos den part, der ikke har forældremyndigheden, være både et moralsk ansvar og en ømheds- og omsorgstræng til at følge barnet. Desværre er det ikke altid tilfældet, at den part, der har forældremyndigheden, er i stand til at forstå dette. Bitterhed over ægteskabets forlis og en vis, vel også mange gange forståelig hævngherrighed over for den anden part medfører ofte, at barnet påvirkes imod samkvemsretten, hvad der kan være til ubodelig skade. Da det under alle omstændigheder må være barnets tarv, der skal iagttages, vil jeg finde, at det er uhyre nødvendigt, at man sonderer i hvert enkelt tilfælde og i særdeleshed i tilfælde, hvor den ene part, den part, der har forældremyndigheden, modsætter sig samkvemsretten.

Jeg vil lige i forbindelse med ægteskabsloven nævne, at jeg går ind for, at man opretholder bestemmelsen om skilsmisse, når ægtefællen er idømt straf af fængsel i 2 år, idet jeg synes, det er en ret alvorlig forseelse, man skal have begået, hvis straffen er fængsel i 2 år, og ligeså de andre ting, der bliver nævnt i paragraffen, sikkerhedsforvaring bl. a. Retten til skils-

[Rigmor Christensen.]

misse på grund af smitte med kønssygdom kan jeg også gå ind for; men det undrer mig, at en bestemmelse om kønssygdom så ikke samtidig er bibeholdt i kapitlet om betingelserne for ægteskab. Når man indrømmer skilsmisse på grund af udsættelse for smitte med kønssygdom under ægteskabet, synes jeg også, at en bestemmelse om kønssygdomme burde stå under betingelserne for at indgå ægteskab. Endelig vil jeg sige, at jeg finder, at det er godt, at vi er kommet bort fra den tidligere regel, hvorefter begge ægtefæller skulle være enige for at opnå skilsmisse efter separation i 1½ år, og at hver af dem først kunne forlange skilsmisse efter separation i 2½ år. Jeg synes, 1 år er en udmærket grænse.

Med disse bemærkninger vil jeg udtale håbet om, at vi må få en god og grundig drøftelse i et udvalg.

Poul Dam: Hvis det kun drejede sig om at tage stilling til de ændringer, der her foreslås i ægteskabsloven, kunne jeg i og for sig fatte mig endog overmåde kort. De er, så vidt jeg kan se, i det store og hele alle forbedringer, og dem kunne man altså tiltræde.

Men der er jo hermed lagt op til en principdebat i offentligheden, og så er det vel spørgsmålet, om den lovgivning, der nu foreligger forslag til, er tidssvarende, således som den er udformet. Det er efter min mening langt fra tilfældet. Der trænges, så vidt jeg kan se, til en fundamental nytænkning på dette område. Man må forsøge at betragte denne lovgivning med friske øjne.

Det er heldigt, at juraen bygger på livet, og at livet ikke er tvunget til at bygge på juraen. Den sociologiske kendsgerning på dette felt er jo, at mennesker rent faktisk danner par og familier. Derved opstår der enheder med boligfællesskab, med gensidige hjælpe- og støttefunktioner og med en opdragelsesfunktion, og disse enheder er jo ikke nødvendigvis baseret på en vielsesattest. Enhver ved, at der findes i samfundet ganske mange par og familier, som i alle praktiske henseender svarer til attestfamilierne, men som ikke anerkendes i lovgivningen. Lovgivningen lader simpelt hen, som om disse ting ikke eksisterer eller behandler dem i bisætninger. Man kan selv-

følgelig hævde, at det kun er de mennesker, som har indgået forpligtelserne ved et ægteskab, de forpligtelser, man indgår ved vielsen, som har krav på lovgivningsbeskyttelsen. Men er det ikke noget kortsynet? Og hvis man skal være ærlig, er baggrunden så i virkeligheden ikke, at de dydsrede i samfundet har en vis uvilje mod at øve ret og skel mod de mennesker, som lever på en anden måde end de selv. De ligger, som de har redet, vil man sige, når de ægteskabslignende forhold går i stykker, og så tænker man jo ikke på den svage part i disse forhold — som regel er jo netop disse, som man siger, ikke-legaliserede samlivsforhold sådan, at den ene part er væsentlig svagere end den anden — og man tænker ikke meget på børnene. Fædrenes synder nedarves, og det er der jo nogle der tidligere har ment var en rimelig og god ting.

Tænkte man nu ganske radikalt — altså, jeg mener radikalt i ordets egentlige betydning — så tog man det udgangspunkt, at den ægteskabslov, vi har i samfundet, skal fastslå, at parterne i fast etablerede samlivsforhold beskyttes af loven, navnlig ved at der fastsættes regler for, hvordan man skal forholde sig ved samlivsforholdenes opløsning. Naturligvis vil det typiske samlivsforhold stadig væk være det, som bliver dokumenteret ved en vielsesattest; men der må også knyttes retsbeskyttelse til andre, mindre formaliserede samlivsforhold.

Fru Hanne Budtz var ganske antydningssvis inde på, at man måske kunne tænke sig noget sådant uden dog, forstår jeg, at gå så stærkt ind for det, som jeg gerne vil gøre. Hvordan det rent praktisk kan gøres, kan jeg gå ind på ved anden lejlighed, når der er bedre tid; man kunne tænke sig en eller anden form for ægteskab ved hævnd eller noget i den retning; det er som bekendt ikke nogen nydannelse, men en meget gammel retsform, en middelalderretsform, som jo nok kunne bruges også i vore dage.

Jeg skal derefter opregne enkelte områder i lovforslaget, hvor det efter min mening er forældet. Der er hele forlovelseskapitlet. Det er et hyggeligt relik, ikke mindst for dem af os, der engang har siddet under en manuduktørs vinger og fået terpet alle detaljerne i disse paragraffer ind i hovedet.

Men det bygger jo på et forlovelses-

[Poul Dam.]

begreb, som overhovedet ikke har nogen realitet for størstedelen af befolkningen i vore dage, og de erstatningsbestemmelser, som er knyttet til denne fiktive forlovelse, kunne lige så godt være knyttet til en lang række andre konkrete forhold. En fastere eller en mere omfattende definition af et samlivsforhold ville for øvrigt løse mange af problemerne.

Der er også hele spørgsmålet om alderen. Vi er jo her stadig væk i det paternalistiske samfunds verden, hvor der siges, at hvis man er under en vis alder, så skal overøvrigheden give tilladelse til ægteskabets indgåelse. Jeg forstår ikke, hvorfor den skal det. Jeg forstår og har lidt mere sympati, tror jeg, end visse andre ordførere for, at forældrene skal give tilladelse for personer, der endnu er umyndige; men hvad kommer det overøvrigheden ved? Er det ikke rimeligt, at det er forældrene, der har dette ansvar, og at de simpelt hen kan udøve dette ansvar frit, uden at en eller anden offentlig myndighed skal give en tilladelse? Det ville være rimeligt, at man indfører en absolut lavalder, og at man så kræver en forældre-tilladelse. Overøvrighedens opgave er her naturligt som i det hele taget at træffe afgørelser, hvor der er strid mellem mennesker, ikke nødvendigvis, hvor nogle mennesker er enige, men altså skal have den faderlige øvrigheds tilsagn.

Der kunne siges meget om ægteskabsalder. Jeg tror nok, at man i almindelighed må sige, at den lave ægteskabsalder i vore dage er et højst betinget gode; jeg tror, at unge ægteskaber ofte er meget lidt holdbare, simpelt hen fordi der mangler en tilstrækkelig åndelig modenhed hos de unge, og at en nyttig pædagogisk indsats ville være at fortælle unge mennesker, at de skulle vente med at gifte sig, til de bliver noget ældre. Men det er de unge og forældrene selv, der skal bestemme det, ikke overøvrigheden.

Ægteskabets indgåelse: jeg mener, at vi nu langt om længe må nå til, at den borgerlige ægteskabsbevidnelse bliver reglen, og at den kirkelige vielse udgår. Det er jo ikke noget nyt krav, det er rejst første gang i 1850 af et tidligere æret medlem af denne forsamling, daværende pastor N. F. S. Grundtvig, så jeg er i relativt godt selskab. Der er ingen mening i, at kirkelige hand-

linger skal have borgerlige virkninger, og der ligger jo for øvrigt også i disse regler en diskrimination imod de ikke-anerkendte tros-samfund, som er henvist til den borgerlige vielse som den eneste, der har retsgyldighed for dem.

Om reglerne om separation og skilsmisse skal jeg kun sige nogle få ord. Jeg tror, at reglerne om mægling må udgå helt. Jeg ser ikke, at den har nogen funktion; den er ikke blevet udformet på nogen særlig heldig måde, og at overføre den til familierådgivningen forekommer mig ingen fordel, slet ikke for familierådgivningen, som har bedst af, at man søger den frivilligt og frit, og at man ikke ser den som en mere eller mindre tvungen institution; man nødvendigvis skal gå til.

Den rimelige grundregel synes mig at være, at der altid begyndes med en separation, at der er meget omfattende og bred adgang til separation, og at man derefter, men først efter en separation, har ret til skilsmisse, et års tid efter at samlivet bevisligt er ophævet. Der er ikke grundlag nok for alle de mange forskellige frister, der står i loven, væsentligt af historiske grunde, eller for de særlige straffesynspunkter, som jo ligger bag ved en række af skilsmisseparagrafferne. Helt meningsløst for de allerfleste almindelige mennesker bliver det, når man altså opretholder dette sælsomme begreb utroskab i separationstiden som skilsmissegrund. Det er simpelt hen noget, som man ikke kan forbinde noget reelt med i de allerfleste kredse.

Om myndighedsloven og de samkvemsregler, der er deri, skal jeg ikke sige noget videre. Hvis de ægteskabslignende forhold kom ind under ægteskabsloven, ville disse problemer jo nogenlunde klart blive løst.

Der forestår et grundigt udvalgsarbejde, naturligvis først til efteråret; jeg håber, at der bliver lagt meget arbejde i dette. Mange interessante synspunkter er fremsat allerede af andre ordførere i hvert fald, og jeg håber også, at der kommer en debat i offentligheden, så man virkelig kan få en bred interesse for disse spørgsmål.

Hanne Reintoft: Vi er også tilfreds med, at der fremsættes forslag til en ny lov om ægteskabs indgåelse og opløsning, da den gældende lov er temmelig forældet.

[Hanne Reintoft.]

De gældende ægteskabsbetingelser, særlig aldersbetingelserne, er urimelige, og antallet af dispensationer fra gældende lov er også stigende og har nået et betragteligt tal. Det kan også give anledning til nogen overvejelse, at baggrunden for de fleste dispensationsansøgninger ifølge betænkningen er, at parterne kan få lejlighed, hvis de kan præstere en vielsesattest. Efter udvalgets opfattelse ville der næppe blive nogen væsentlig forøgelse af antallet af unge ægteskaber, hvis man nedsatte ægteskabsalderen. Vi kan ikke følge forslaget om en aldersgrænse på 18 år for kvinder, men på 20 år for mænd, og må i princippet gå ind for, at aldersgrænsen bliver 18 år for både mænd og kvinder.

I modsætning til hr. Poul Dam må vi vende os imod, at de unge skal have forældrenes tilladelse til ægteskabets indgåelse. Da det er praksis, at overøvrigheden giver tilladelse til ægteskabet, hvis forældrenes nægtelse ikke findes rimelig, og da det særligt sker i de tilfælde, hvor der er tale om graviditet, må det være uhenigtsmæssigt, hvis dispensationen alligevel gives, at man så først har gjort det til en familiestrid.

Der er også en del andre ægteskabsbetingelser i lovforslaget, som mit parti ved første syn ikke finder fornuftige.

Med hensyn til bestemmelserne om ægteskabets opløsning er der tilfredsstillende forbedringer, men der er også bevaret bestemmelser fra den gældende lov, som vi synes er utidssvarende. Vi finder bestemmelserne for opnåelse af separation og skilsmisse uhenigtsmæssige. Efter min mening bør et ægteskab kunne opløses, hvis begge ægtefæller er enige om, at ægteskabet ikke længere har nogen værdi for dem eller for børnene. En sådan helt enkel og klar bestemmelse ville i de tilfælde, hvor ægtefællerne i øvrigt er enige om de i lovforslaget nævnte vilkår for at opnå skilsmisse ved bevilling, være fyldestgørende. Bestemmelsen vil også være så enkel, at den ville modvirke de følelsesmæssige vanskeligheder, der tit følger med en separation eller skilsmisse i dag, fordi mange, der egentlig indbyrdes er blevet enige, føler, at de må udlevere sig selv til en offentlig myndighed og oplyse om forhold i deres ægteskab, som de anser for helt private og samfundet uvedkommende.

Endnu værre føler nogle det, når de oplever mæglings- og vilkårsforhandlingerne som en institution, hvor de ligesom er nødt til at anklage ægtefællen for dette eller hint eller i hvert tilfælde omtale kritisable forhold vedrørende ægtefællen, som de egentlig ikke har lyst til at udlevere. At der så burde være en helt anderledes — og jeg er enig i, den skal være frivillig — adgang til rådgivning ved skilsmisse, det er noget andet. Jeg ser netop, at direktør Birkvad fra revalideringscentret i dag fremsætter nogle bemærkninger om, at det er meget, meget lettere at revalidere fraskilte kvinder umiddelbart efter skilsmissen end efter flere års forløb.

Jeg vil nødig lægge mit parti særlig fast på vor holdning til denne ægteskabslov, vi har en del principielle forslag og en del principielle synspunkter både på ægteskab og på menneskers gruppeliv i det hele taget, og vi vil bruge sommeren til at gennemdiskutere det i stedet for at lægge os fast på bestemte synspunkter med det samme.

Jeg vil dog meget varmt henstille, som også andre har gjort det, at sommeren ikke alene bruges til diskussion internt i partierne, men at man virkelig søger at få en diskussion i befolkningen i gang. Der er vist få områder, hvor personlig indstilling, tradition og etik spiller ind som netop på ægteskabets område. Et sådant lovforslag burde faktisk være kendt af befolkningen på en helt anderledes effektiv og veloplyst måde; end danske lovforslag er det i al almindelighed, og man ser også lande, hvor det er kulturen simpelt hen at sende lovforslag ud til diskussion i fagforeninger, lejerbevægelser, foreldrekræde osv., så man kan danne sig et billede af, hvad der er befolkningens ønske. Jeg vil meget varmt henstille, at der kommer en ivrig og veloplyst debat i gang om problemet.

Else-Merete Ross: Flertallet i ægteskabsudvalget kom til det resultat, at det ville være rigtigt, som også foreslået af Danske Kvinders Nationalråd, at ægteskabsbrud ikke gav den krænkede ret til skilsmisse, men kun til separation, og rigtigt at gøre separationstiden af en passende varighed, så parterne havde mulighed for at betænke sig. Selv om jeg finder dette forslag betydelig mere tiltalende end ministerens, ville jeg foretrække, at det var dyb og varig uoverens-

[Else-Merete Ross.]

stemmelse mellem ægtefællerne, som var det afgørende grundlag for separation og senere skilsmisse.

En sådan mulighed er forudset i § 33, men kræver, at begge er enige om at søge separation. Jeg ser godt ulempen ved, at begge skal være enige, men håber, at jurister vil kunne hjælpe mig ud af denne klemme, da det ikke er min mening, at den ene ægtefælle skal tvinges til at forblive i et ægteskab mod sin vilje.

Naturligvis er jeg klar over, at gemytternes varige uoverensstemmelse kan have sit udspring i et utroskabsforhold. Når jeg vender mig mod utroskab som en automatisk virkende grund for den krænkede part til at kræve skilsmisse — ifølge betænkningen til at kræve separation — er det, fordi jeg ikke kan være enig i, hvad familieretskommissionen skrev i sin betænkning af 1913, at ægteskabsbrud er et typisk udtryk for, at samlivsbetingelserne er ødelagt. Det er en alt for kategorisk udtalelse. Selv om der af gode grunde ikke er nogen statistik at holde sig til, er jeg overbevist om, at der findes et endda overordentlig stort antal ægteskaber, hvor en af parterne har været den anden utro, men hvor man har klaret sine indbyrdes forhold, måske nok efter en del bataljer, men alligevel har været klar over, at samlivsbetingelserne ikke var ødelagt, og senere har man været glad over, at man ikke greb til separation eller skilsmisse.

Ved at lade utroskab og ikke gemytternes uoverensstemmelse få en så fremtrædende plads som skilsmisseårsag synes jeg man overbetoner den enkelte ægtefælles egoistiske ejendomsret til den anden ægtefælle på det seksuelle område og gør den erotiske del af ægteskabet til en vigtigere del af ægteskabet end den mere åndelige og kammeratlige del, og derved giver man det opbyggede fællesskab, hjemmet og børnene en alt for perifer betydning.

Det er vel svært at få oplysninger om, hvor mange der fortryder, at de under indflydelse af krænkelse og jalousi har

ladet sig forlede til en hurtig skilsmisse; men jeg har forstået, at socialrådgivere træffer mange, som for sent har indset, at skilsmissen har været til ulykke både for dem selv og deres børn.

Ved at give en automatisk ret til skilsmisse på grund af utroskab har man givet den oprørte og sårede et middel i hænde, som vedkommende måske senere vil fortryde at have benyttet sig af. Betænkningen udtrykker det udmærket ved at sige, at selve dette at have en ret i sig selv er drivkraft til at benytte den. Er man såret og jaloux, er man i en affektsituation, hvor følelserne har overtaget over fornuften. Vi ved vel alle mere eller mindre, hvor pinefuldt det er at være jaloux, og vi ved, at jalousi kan bringe folk til både vold og drab. Men selv om man kan have nok så stor forståelse for jalousi og dens opståen, kan man vel næppe betragte den som en moralsk værdifuld tilstand og burde derfor ikke give folk lejlighed til at tage betydningsfulde skridt for dem selv og andre i den tilstand.

Ved forslaget om at nøjes med at give automatisk ret til separation har man indskudt en betænkningsspause; men er en separation først påbegyndt, er det sværere at gå i sig selv igen, end hvis man ikke havde taget dette skridt.

I 1896 var der 41 skilsmisser på grund af utroskab. 65 år senere var antallet af skilsmisser på grund af utroskab næsten 40-doblet, medens det samlede antal skilsmisser kun var 5-doblet. Man kan drage to vidt forskellige konklusioner af disse tal. Den ene skulle være, at en ægtefælle nu betragter utroskab som en absolut hindring for at fortsætte ægteskabet. Den anden konklusion er, at man gennem denne bestemmelse i alt for høj grad har givet folk en let og uovervejret adgang til at komme ud af et ægteskab. Den første konklusion kunne bygge på den i vort kulturmønster så udbredte opfattelse, at det er den rent korporlige ejendomsret til den anden part, som er fundamentet for

[Else-Merete Ross.]

ægteskabet, og glipper det, er resultatet skilsmisse. Den anden konklusion kunne bygge på, at man misbruger adgangen til skilsmisse ved simpelt hen at begå ægteskabsbrud og derigennem provokere den anden til at begære skilsmisse, hvilket familieretskommissionen netop nærede en vis ængstelse for.

Ved at gøre gemytternes varige uoverensstemmelse til den eneste mulighed for separation eller skilsmisse kunne man indskyde en betænkningstid af en vis varighed, hvor det opbyggede fællesskabs værdi fik en fair chance over for ægteskabsbruddet som sådant. Vi taler meget om barnets tarv, men barnets tarv er i de fleste tilfælde at have et hjem med en far og en mor.

Kan forældrene overhovedet ikke forliges, kan det være skadeligt for børnene, og forældrene må så hellere skilles. Men et utroskabsforhold fra en af forældrenes side behøver ikke at have skadelig virkning for børnene. Skal man se det fra børnenes synspunkt, synes jeg man tjener dem bedst ved ikke at give én af forældrene et for let middel i hænde til at få ændret familieforholdene.

Jeg vil meget henstille, at det udvalg, der vil blive nedsat, også vil tage disse synspunkter med i sine overvejelser.

Lis Møller: Jeg vil gerne henstille til justitsministeren, at man, inden forslagene til disse to love genfremsættes til efteråret, endnu en gang overvejer, om der ikke bør ændres i § 51 i forslaget til ægteskabslov og i § 24 i forslaget til myndighedslov, hvori der står, at forældremyndigheden over børn under 2 år i almindelighed bør tillægges moderen. Jeg mener, at den sætning bør stryges, således at det klart siges, at forældremyndigheden tillægges den, der er bedst egned til at varetage barnets tarv, uanset barnets alder.

I adskillige tilfælde vil faderen være den mest egnede, også hvor det drejer sig om børn under 2 år. Bestemmelsen stammer utvivlsomt fra en tid, hvor moderen kunne leve af et underholdsbidrag ved skilsmisse, en tid, hvor hovedreglen var, at moderen selv passede børnene, hvor hun altså var hjemmearbejdende. I dag opholder mange børn under 2 år sig i vuggestuer hele dagen,

fordi begge forældre har udearbejde. En far kan akkurat lige så godt aflevere et barn i vuggestue, som en mor kan. Det bliver også mere og mere almindeligt i de unge ægteskaber, at faderen er med til at passe barnet, fra det er født, så han altså er udmærket rustet til opgaven.

Jeg vil gerne i modsætning til mit partis ordfører takke ministeren og måske ikke mindst lade takken gå videre til den tidligere justitsminister, hr. K. Axel Nielsen, for § 27, stk. 2, i forslaget til myndighedslov, der giver faderen til et barn, født uden for ægteskab, ret til samkvem med barnet. Den ret har jeg efterlyst adskillige gange. Og hvis vi samtidig kunne få ændret adoptionsloven derhen, at faderen til et barn, født uden for ægteskab, fik fortrinsret til adoption, hvis barnet skal bortadopteres, så vil jeg synes vi er nået et godt stykke frem mod mændenes ligeberettigelse.

Justitsministeren (Thestrup): Jeg takker de ærede ordførere for deres udtalelser her ved første behandling. Jeg kan helt og fuldt slutte mig til det, som hr. K. Axel Nielsen sagde: at det kunne jo ikke i dag på så sent et tidspunkt lade sig gøre at gå alle disse enkeltheder igennem, men at der jo bliver en god og rigelig tid til at drøfte dem.

Jeg skal derfor nøjes med at tage nogle ganske få ting frem, der direkte er spurgt om.

Det spørgsmål, som fra de fleste sider har været fremhævet, og som også blev fremhævet af hr. K. Axel Nielsen, er jo spørgsmålet om, hvilken betydning utroskab skal have. Det var også det, der var hovedpunktet i fru Else-Merete Ross' tale, og dér er jo forholdet det, at det forslag, vi har fremsat, er det, som Nordisk Råds flertal gik ind for. Jeg må med det samme tilstå, at jeg i Nordisk Råd ikke stemte for dette forslag, men stemte for den gamle ordning: at utroskab i alle tilfælde skal give den anden part adgang til skilsmisse. Når jeg gjorde det, er det ud fra den tanke, at jeg tror, det vil være sådan, at hvis en part virkelig rejser sag i anledning af utroskab fra den andens side, vil det meget, meget sjældent være muligt at få det ægteskab til at gå igen. Derimod er jeg ikke i tvivl om, at der er mange tilfælde, hvor

[Justitsministeren.]

der foreligger utroskab, uden at der bliver rejst nogen sag, og hvor det glemmes igen, og hvor ægteskabet sikkert går udmærket. Men når man først er inde på at rejse sagen, enten det er til separation eller det er til skilsmisse, så må jeg sige, at dér anser jeg det for ugørligt at få det ægteskab til at gå nogenlunde.

Hr. Tastesen spurgte mig om et andet problem, der også gentagne gange er blevet fremhævet. Det er spørgsmålet om, hvorfor vi ikke straks havde foreslået, at 20 år skulle være reglen for opnåelse af myndighed, således at vi ikke havde behøvet at have bestemmelsen om, at forældrene skulle give tilladelse til ægteskab for mandens vedkommende mellem det 20. og det 21. år.

Forholdet er det simple, at der i øjeblikket føres nordiske forhandlinger vedrørende myndighedsloven. Vi regner med, at disse forhandlinger bliver afsluttet således, at vi kan fremsætte et forslag til myndighedslov til efteråret; i disse nordiske forhandlinger er der, tror jeg, et stort flertal for 20 år som myndighedsalder, og det er klart, at det vil naturligvis medføre, at vi straks ændrer her. Jeg kan sige, at jeg er af den opfattelse, at det har været rigtigt og rimeligt at foreslå myndighedsalderen ændret til 20 år, og dermed falder altså den vanskelighed bort, som der i øjeblikket er med, at forældrene skal give samtykke.

Fru Hanne Budtz var igen inde på virkningerne af utroskab og talte om ægteskabsdomstole. Vi har jo her i Danmark i gamle dage haft en ægteskabsdomstol, tamperretten. Jeg ved ikke, om der er nogen særlig fordel ved at vende tilbage til særlige ægteskabsdomstole. Det var jo oprindeligt en gejstlig domstol, tamperretten, og jeg har det indtryk, at der ikke er overvældende megen fordel ved at have specielle domstole her, men det er naturligvis en ting, vi kan drøfte.

Fru Hanne Budtz' indlæg og flere andres indlæg giver mig lejlighed til at tænke på romerretten, hvor man, så vidt jeg erindrer, havde to former for ægteskab: et strengt, højtideligt indgået ægteskab, nogenlunde som ved vor vielse, og så ét, der ikke havde de samme retsvirkninger, men dog var en

art ægteskab, og som, hvis jeg ikke husker helt galt, stiftedes ved, at kvinden 3 nætter i træk opholdt sig i mandens hus. Dette ægteskab havde formueretligt ikke de samme virkninger, men det var et ægteskab, og det medførte altså, at der ikke kunne sættes nogen plet på dem, der levede sammen. Jeg mener endog at kunne erindre, at forholdet blev det, at senere hen i det romerske samfund var dette sidste ægteskab det almindelige. Jeg vil gerne sige dette over for det ærede medlem hr. Poul Dam og over for det ærede medlem fru Hanne Reintoft, der vist også var inde på, at det var en alt for højtidelig ordning, vi havde med det højtideligt indstiftede ægteskab, vi har i dag, og over for det stod samlivet — hvor jeg dog altså må sige, at vi knytter jo adskillige retsvirkninger til et længere rent faktisk samliv, og der er altså også her i forslaget til ægteskabslov knyttet visse retsvirkninger til det.

Jeg vil dog som min mening sige, at jeg tror, vi skal holde os til den kendte form for ægteskab, til den form, vi har. Det er vel således, at vel skal livet ikke rette sig efter juraen, men der skal gerne være en vis overensstemmelse mellem juraen og den udvikling, der er sket i samfundene, og jeg har indtrykket af, at vort samfund ikke er nået til det stadium, som det romerske samfund åbenbart var nået til, dengang man anerkendte et ægteskab, indstiftet på en så nem og let måde, som man gjorde det.

Fru Merete Bjørn Hanssen talte også om de 20 år, og jeg forstod, at det ærede medlem ikke var så forfærdelig begejstret for, at ægteskabsalderen skulle nedsættes; i alt fald ikke hvis det medførte, at myndighedsalderen ligesom blev trukket med og også blev nedsat. Og så talte det ærede medlem — som flere talere senere — om mæglingsinstitutionen. Jeg vil være meget tilbøjelig til at underkaste hele spørgsmålet om mægling en meget grundig prøvelse.

Fru Rigmor Christensen talte om forlovelsesbegrebet og mente, at der her var en del at rette, og også om mæglingsspørgsmålet; jeg vil meget gerne være med til at se på disse ting. Så spurgte fru Rigmor Christensen, hvordan det kunne være, at kønssygdom gav ret til skilsmisse, skønt det ikke var opstillet som ægteskabshindring. Dér må jeg sige, at det er jo heller ikke i dag

[Justitsministeren.]

opstillet som nogen ægteskabshindring; der er kun en oplysningspligt forbundet med det, og det er altså den egentlige grund til, at den bestemmelse ikke er bibeholdt i lovforslaget.

Fru Rigmor Christensen talte om samkvemsretten, hvad i øvrigt flere af de øvrige talere gjorde, og sagde, at barnets tarv burde være det, der blev lagt til grund — sådan forstod jeg det. Jeg er enig med det ærede medlem, og jeg er enig med de ærede medlemmer, der har fremhævet barnets tarv som det afgørende.

Hr. Poul Dam talte om de ikke legaliserede samlivsforhold, og jeg kan altså kun sige, at det er ikke noget nyt og ukendt, at man har lettere former for ægteskabs indgåelse eller for ægteskabs stiftelse end dem, vi kender her i landet, men at jeg altså har den opfattelse, at vi bør blive ved det anerkendte.

Hr. Poul Dam talte om, at der var noget urigtigt ved, at overøvrigheden i visse tilfælde trådte ind og kunne give tilladelse til ægteskab, når forældrene ikke ville, idet ægteskabet derved ligesom fik et præg af, at det var indstiftet af hensyn til samfundet, at samfundsmyndighederne skulle blande sig i det. Samtidig talte hr. Poul Dam om, at vi skulle væk fra den kirkelige vielse og alene have en borgerlig ægtevielse eller ægteskabsbevidnelse — hvad man nu skal kalde det. Jeg kan ikke se rettere, end at hvis folk gerne vil have den kirkelige vielse, så sker der ikke nogen som helst skade ved, at de får kirkelig vielse, og jeg kan heller ikke se, at det er så galt, at vi, i tilfælde hvor det ikke er muligt at få ordnet forholdet på anden måde, henvender os til overøvrigheden og får den til at give tilladelse til ægteskab. Jeg kan altså sige, at i det tilfælde, at manden er fyldt 20 år, vil vi sikkert, inden vi når til ende med behandlingen af lovforslaget, være nået til, at det er den almindelige ægteskabsalder.

Hr. Poul Dam talte også om utroskab i separationstiden; jeg er rede til at overveje, om bestemmelserne her er for strenge.

Fru Hanne Reintoft ville have en ægteskabsalder på 18 år for mænd og kvinder, altså samme ægteskabsalder for begge. Jeg kan ikke sige andet, end at efter min opfattelse er det rigtigt at beholde en forskel

i ægteskabsalderen for mænd og kvinder, altså som foreslået 20 og 18 år; men det er naturligvis også noget, vi kan overveje.

Fru Hanne Reintoft talte også om, at et ægteskab burde kunne opløses uden særlige betingelser, bare ved at parterne erklærede, at de ville have det opløst. Jeg kan sige, at i dette lovforslag er ægteskabet jo gjort betydelig lettere opløseligt, end det har været tidligere, og jeg tror, man skal være forsigtig med at tage alt for store skridt på dette område. Det skal, som jeg sagde før, gerne være sådan, at befolkningens opfattelse af det følger med.

Fru Else-Merete Ross havde jo en anden opfattelse end jeg af spørgsmålet om utroskabs betydning og argumenterede på en sådan måde for den, at jeg næsten var ved at blive overbevist. Jeg har dog stadig væk den anden opfattelse, og jeg tror, at der på dette punkt er forskellige opfattelser, men en af grundene til, at vi har fremsat forslaget allerede nu, er jo netop, at man så kan drøfte dette og høre, hvordan stemningen er rundt omkring i landet, hvad opfattelserne i befolkningen går ud på.

Fru Lis Møller talte om ægteskabslovens § 51 og myndighedslovens § 24 og henstillede, at man dér satte barnets tarv ind som det afgørende, og det kunne jeg udmærket godt tænke mig; jeg er meget villig til at overveje, om en ændring i denne retning netop på dette punkt ville være det rigtige. Og jeg kan i anledning af det, fru Lis Møller sagde, også herfra sige, at det meste af det, der er foreslået her, er det jo min forgænger der har arbejdet med, ikke mindst med § 27, stk. 2, i forslaget til myndighedslov, som jeg også ganske kan slutte mig til.

Idet der ikke i de ord, jeg har sagt her, ligger nogen bestemt stillingtagen, vil jeg endnu en gang takke for den velvillige behandling, lovforslagene har fået her ved første behandling, og håbe på og gøre mit til, at der kan blive så megen diskussion om disse forslag i befolkningen i løbet af sommeren som overhovedet muligt.

Merete Bjørn Hanssen: Jeg kan godt, for at der ikke skal herske misforståelse, gentage over for justitsministeren, at jeg har givet mit partis uforbeholdne tilslutning til nedsettelsen af ægteskabsalderen for mænd; derudover efterlyste jeg de undersøgelser,

[Merete Bjørn Hanssen.]

der er i gang på området med hensyn til virkninger på myndighedsloven. Svaret på dette har jeg fået i ministerens svar til en anden ordfører, men jeg fik ikke svar på, om undersøgelsen vedrørende de åndssvages forhold er sat i gang, eller hvornår den kan ventes sat i gang.

Langkilde: Ja, det er blot en kort bemærkning i anledning af, at der fra så mange sider er givet udtryk for en stærk reducere af opfattelsen af værdien af mæglingen. Nu ved jeg selvfølgelig ikke, om ordførerne har erfaring for, at det skulle være så ringe, men det har jo været møde igennem mange år at anfægte værdien af denne mægling. Nu har jeg gennem mange år — og altså ikke som yngste fuldmægtig, som fru Merete Bjørn Hanssen var inde på — haft mellem 300 og 400 mæglinger om året, og det forekommer mig, selv om det må erkendes, at resultatet meget sjældent er positivt, at det dog er af værdi, at de unge eller de ældre, når de ønsker det, får lejlighed til sammen med en tredjemand at drøfte problemerne omkring hele dette, der nu skal ske eller eventuelt skal ske: opløsningen af deres ægteskab, og jeg tror, at det i mange tilfælde har betydning også for at lette vejen med hensyn til problemerne omkring forældremyndigheden over børnene.

Må jeg i den forbindelse sige, at de allervanskeligste sager, som man i øvrigt har i politiet, er jo samkvemsretssagerne. Vi må — selv om det er et begrænset område — være meget betænkelige ved den udvidelse, der efter forslaget skal ske, hvor der har eksisteret et fastere samlivsforhold.

Det gør mig for så vidt ondt at høre en enkelt taler tale om dette, som om det var et led i ligeberettigelsen mellem kønnene; det kan jo kun være hensynet til børnene, det drejer sig om i den forbindelse, og det er jo bekendt, at netop i disse sager benyttes børnene som kasteskyts, som ammunition mod den anden part. Og dér synes jeg også mæglinginstitutionen har værdi, fordi man dér kan drøfte disse problemer og gøre forældrene klart, at det alene må være hensynet til børnenes tarv, der er afgørende; det er ikke nogen ret, der tillægges manden, dette at have samkvemsret med børnene, det er en ret, som gives, for at børnene kan bevare

forbindelsen med den anden af forældrene. Og jeg synes som sagt, det er helt forkert at betragte det som et led i en ligeberettigelsesdiskussion. Men netop på denne baggrund synes jeg altså, at mæglinginstitutionen har værdi, og jeg kan ikke se, at der er mulighed for at afløse den med noget andet og bedre. Jeg tror i alt fald ikke, at familierådgivningen er den rette vej; jeg tror, det er værdifuldt fortsat at fastholde denne mulighed for en virkelig drøftelse af problemerne omkring ægteskabet i lovgivningen.

Justitsministeren (Thestrup): Jeg vil gerne svare fru Merete Bjørn Hanssen, at jeg mener, at undersøgelsen er i gang vedrørende de åndssvages problemer; jeg mener nemlig, den foretages af åndssvageforsorgen. Men hvis forholdet er det, at man ikke dér er i gang, og at man regner med, at vi skal være med fra justitsministeriets side, så skal jeg gerne sørge for, at den bliver sat i gang snarest muligt.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagenes overgang til anden behandling
vedtoges uden afstemning.

Formanden: Efter de faldne udtalelser foreslår jeg, at de 2 lovforslag henvises til et udvalg på 17 medlemmer. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om filmcensur.

(Lovforslaget (nr. 115) findes i tillæg A. sp. 2887, fremsættelsen i tidenden sp. 2785).

Lovforslaget sattes til forhandling.

K. Axel Nielsen: Dette lovforslag blev bebudet, da filmcensurudvalget afgav betænkning i december 1967. Det glæder mig, at min efterfølger på dette punkt — jeg kan sige også på dette punkt — har vedgået arv og gæld.

Udvalgets store flertal, 8 af 9, indstiller, at voksencensuren ophæves. Det ene med-